

BUITEN

3^e JAARGANG N°. 32.

ZATERDAG 7 AUGUSTUS 1909.

Foto Aug. F. W. Vogt.

EEN BEEKJE TE RENKUM.

INHOUD:

DE STERRENHEMEL IN AUGUSTUS, DOOR A. A. N.	BLZ. 374
BUITENWONEN, DOOR GEERTRUIDA CARELSEN	„ 375
BLOEMBLAD (GEDICHT), DOOR J. L. WINKLER PRINS	„ 375
IETS OVER STADSTUINEN, DOOR H. J. M. WALENKAMP Cz.,	
GEÏLLUSTREERD.	BLZ. 376—378
PARIJS TIJDENS DE REVOLUTIE	BLZ. 378
DE HOOGTE TATRA, DOOR D. D. G., GEÏLLUSTREERD.	„ 380
VARIA	„ 381
EEN NATUUR-IDYLLE, DOOR BUITENVRIEND, GEÏLLUSTR.	„ 382
DE GYROSCOPE.	„ 383

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle copie ook die met illustraties, zomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, **Rokin 74-76, Amsterdam.** Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beëfdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

DE STERRENHEMEL IN AUGUSTUS.

HET volgende overzicht geeft den stand der Sterrenbeelden voor omstreeks 10 uur:

Zenith: Cepheus, Lier, Zwaan;
Noorden: Kleine Beer, Giraffe, Lynx, Wagenman;
Noordoosten: Cassiopeia, Perseus;
Oosten: Andromeda, Driehoek, Hagedis, Pegasus, Ram, Visschen;
Zuiden: Arend, Dolfin, Kleine Paard, Pijl, Schild van Sobieski, Schutter, Steenbok, Vos, Waterman;
Zuidwesten: Ophichus;
Westen: Boötes, Hercules, Hoofdhaar van Berenice, Jachthonden, Kroon, Slang;
Noordwesten: Grote Beer, Draak.

De Melkweg loopt te 10 uur in een schitterenden boog van N.O. naar Z.W. en bereikt in het Z.O. een hoogte van 80° boven den horizon. Vooral in het sterrenbeeld Zwaan, dat in top staat, en aan den Zuiderhorizon in het sterrenbeeld Schutter zijn zeer heldere op wolken gelijkende deelen van den Melkweg op te merken.

Er vallen deze maand twee minima der veranderlijke ster *Algol* op geschikte uren, n.l. den 23^e even na middernacht en den 26^e te 10 uur; ook den 3^e Augustus is er een waarneembaar geweest. Dezer dagen is in de vroege morgenuren de merkwaardige, veranderlijke ster *Mira Ceti* weer in zicht gekomen. Het sterrenbeeld Cetus (Walvisch) komt uit de morgenschemering te voorschijn en tegelijkertijd wordt de ster tegenover haar omgeving helderder. Het is altijd weer, hoe dikwijls ook aanschouwd, een belangwekkend gezicht, die constellatie a.h.w. onder de oogen te zien veranderen, doordat ze verrijkt wordt met een nieuwe ster.

Tegen het eind van Augustus is, in het sterrenbeeld Waterman, het *Oppositielicht* (Buiten I, No. 17) misschien te vinden, mits de omstandigheden zeer gunstig zijn, de hemel zeer helder, en mits geen maneschijn of vreemd licht stoort.

De *tijdsvereffening* neemt deze maand langzaam van 6 minuten tot nul af: de klok is tot het eind van Augustus steeds iets bij de zon voor.

Augustus is de maand der *vallende sterren*. Ze zijn het talrijkste van 10—12 Augustus, en verschijnen, hoewel bij voorkeur in den nanacht, toch ook vóór middernacht al in zoo grooten getale, dat het iederen liefhebber van klimaatschieten aangeraden kan worden zijn aandacht op mooie zomeravonden — als die tenminste niet voor goed uit ons klimaat verdwenen zijn — aan het sterrenbeeld Perseus te wijden, dat in het Noord-Oosten opkomt en waaruit de Augustus-meteorieten voor een groot deel te voorschijn komen. Het zoogenaamde straalpunt der Perseiden bevindt zich half Augustus even ten Noorden van de ster γ van Perseus. Het schuift [in de vrij lange periode van zichtbaarheid der Perseiden, waarvan de voorloopers zich al in Juli (Buiten III, No. 27) vertoonen, zeer merkbaar naar het Oosten op, bevindt zich eerst ten Zuiden van Cassiopeia, en ongeveer 20 Augustus eigenlijk al in het sterrenbeeld Giraffe. Het straalpunt geeft ons de *betrekkelijke* richting der meteor-

banen t.o. van onze aarde, die zich echter zelve ook beweegt. Ook al zou een maand lang de *werkelijke* richting der meteorbanen in de ruimte constant zijn, dan moet toch de geleidelijke verandering van de richting der aardbeweging in dien tijd deze *betrekkelijke* richting langzamerhand wijzigen en dienovereenkomstig het straalpunt verschuiven.

Mercurius, *Venus* en *Jupiter* zijn slecht of niet waarneembaar.

Saturnus is nu gemakkelijk voor de waarneming toegankelijk en in Augustus na 10 uur al goed zichtbaar. De planeet beweegt zich sedert 6 Augustus langzaam terug, d.i. Oostwaarts, in het sterrenbeeld Visschen. Men lette op den schijnbaren afstand der planeten *Saturnus* en *Mars*, die tot het einde van het jaar steeds kleiner zal worden. *Mars* is de planeet van de maand. Wie om 10 uur buiten is, zal zonder twijfel gefraspeerd worden door de prachtige, koperkleurige ster in het Oosten, die alles wat de hemel dit seizoen biedt, in helderheid verre overtreft. *Mars* staat in het sterrenbeeld Visschen; de beweging der planeet is nog tot 23 Augustus Oostwaarts, d.i. rechtlopend. Daarna begint de teruggang en daarmee het beste waarnemingsseizoen, eenige weken voor en na de oppositie. (Buiten I, No. 10). De middellijn der schijf neemt in den loop der maand van 18" tot 23" toe.

De teruggang is de aanschouwelijke voorstelling van de derde wet van *Kepler*, ook wel de *harmonische wet* genoemd, volgens welke de derde machten van de groote assen der opeenvolgende planeten-loopbanen evenredig zijn aan de tweede machten van de omloopstijden der planeten. De Marsbaan ligt geheel buiten die der aarde; haar groote as is nagenoeg anderhalf maal die der aardbaan. De harmonische wet stelt in staat, den omloopstijd van Mars uit dien der aarde te bepalen, en wel vindt men daarvoor 22 maanden. *Mars* loopt in die grootere baan langzamer dan de aarde. Is nu Mars in oppositie, d.w.z. staat de aarde tusschen Mars en de Zon in, dan bewegen zich de aarde en Mars in gelijke richting; maar de aarde heeft de grootste snelheid, zoodat het van de aarde gezien lijkt, alsof Mars zich terug beweegt.

In het nu aangevangen waarnemings-seizoen voor Mars zullen tal van kleine en groote kijkers op de planeet gericht worden om hare hoogst belangwekkende oppervlakte (Buiten III, No. 17 en No. 21) te bespieden. Zonder twijfel zal dan weer opnieuw de strijd ontbranden tusschen hen, die zweren bij het werkelijk bestaan der Marskanalen, en die deze kanalen zelfs met groote overtuiging toeschrijven aan den arbeid van intelligente Marsbewoners, en hen, die de mogelijkheid, misschien zelfs de waarschijnlijkheid verdedigen, dat de kanalen optisch bedrog zijn. Tot de laatsten behoort, als een der meest gezaghebbende voorvechters, de Italiaansche astronoom *Cerulli*. Kon Mars, zegt hij, met veel sterkere vergrooting bestudeerd worden, dan zouden zich de vermeende strakke kanalen misschien oplossen in allerlei vlekjes en vlekken, kromme en rechte lijntjes, bergen en kloven misschien, zooals wij die uit Maanlandschappen kennen. En het is wel merkwaardig, hoeveel steun de in Buiten III, No. 21 beschreven proeven van *Maunder* en anderen aan deze opvatting geven. De strijders onder de vaan „Mars bewoond” laten zich echter niet ontmoedigen en wijzen er op, dat de onbevooroordeelde camera de kanalen eveneens afbeeldt, waartegen de andere partij aanvoert, dat ook de fotografische plaat optische illusien geven kan. *Cerulli* betoogt, dat een op zeer kleine schaal en met onvoldoende hulpmiddelen vervaardigd fotografisch beeldje van de Maan volkomen de eigenaardigheden weergeeft, die de fotogrammen van Mars ook vertoonen.

Tegen de eerstvolgende oppositie (September 1909) acht *Cerulli* het noodig, zijn waarschuwend stem tegen te veel fantasie te verheffen. Hij doet dat door het volgende Latijnsche gedicht:

Martis interpres Lunula.

Exigua in forma per lucem picta Diana

Quos habet aspectus Martis imago refert.

Dat fluvios geminatque, sinus dat, stagnaque, Syrtes.

Quid sibi signa velint Martis et ipsa docet.

Stat vero apparens Mars sicut Lunula Lunae.

Haec Marti coram te meminise pivet.

Waarvan de inhoud in het kort is: de maan, op kleine schaal gefotografeerd, geeft het aspect van Mars weer, met zijn kanalen en zijn meren, en leert wat dit alles beteekent: wil dit bij het beschouwen van Mars niet vergeten.

A. A. N.

BUITENWONEN.

ER zijn menschen, die zich verbeelden, dat buitenwonen groote opofferingen eischt. Zij zouden er voor zich zelf niet licht toe overgaan: ze hebben medelijden met familieleden of vrienden, die door hun beroep genoodzaakt worden naar buiten te verhuizen.

Wat bij die gevoelens het meest afdoet is: opzien tegen het gemis van allerlei gemakken en verstrooiingen, door het stadsleven aangeboden. Men heeft buiten geen winkels om bij iederen inval alles te halen wat men wenscht; men mist er den omgang met ruime verscheidenheid van personen; men is er verstoken van publieke vermakelijkheden. In het diepst der ziel vrees men, zich zonder al deze hulpmiddelen te zullen vervelen. Maar een beetje schaamt men zich, dit te bekennen en aldus te toonen hoe zeer men aan dergelijke dingen verslaafd is. In vermakelijke verwarring keert men dan de redeneering om. In plaats van

zich een brevet van persoonlijke onbeholpenheid te geven, bepleit men zeker twijfelachtig recht, dat een beschaafd mensch, op grond van zijn intellectueele ontwikkeling, op de voorrechten van het stadsleven heeft. En zoodra het een gezin met kinderen geldt, is het voornaamste bezwaar: het ontbreken van andere dan lagere scholen en van doktershulp vlak naast de deur. Men vreest, dat die wurmen lichamelijk tot voortdurende ziekten gedoemd zullen zijn en geestelijk tot „verboering”.

Zoo vaak ik zulke redenaties hoor, kan ik niet nalaten mijn vreugd te betuigen over het feit, dat ik buiten ben opgegroeid en er twintig jaar lang heb gewoond.

„Zeker dicht bij een stad toch?”

Neen, dat niet. In een afgelegen hoekje van ons land, aan den voet van een zeedijk, op een punt van waterbouwkundig gewicht.

Ziekelijk ben ik er niet geworden. Veeleer heb ik, aanvankelijk een teer kind, er een sterk gezond gestel gekregen. Ik schrijf dit in de eerste plaats toe aan het frissche, eenvoudige leven, dat wij leidden; maar in de tweede plaats niet minder aan de reeds vroeg beoefende gewoonte om een hygiënisch evenwicht te bewaren, zonder dat daarop langs den langen omweg van de geneeskundige wetenschap te scherpe controle werd gehouden.

Tegen het „verboeren” zorgden mijn ouders. Wie buiten kinderen wil grootbrengen, heeft ontegenzeggelijk aan hunne opvoeding veel meer persoonlijke aandacht te wijden, dan in het stadsleven strikt noodzakelijk is. Maar juist die noodzakelijkheid, buiten, heeft haar kostelijke zijden.

Van lieverlede hielp ik mijn vader bij zijn beroepsarbeid, zoo goed als mijn moeder in het huishouden en bij de leiding van jongere kinderen.

Voorts keek ik rond, leerde fijn opmerken en mij rekenschap geven van wat er om ons heen gebeurde.

Dit vooral acht ik een groot voorrecht van het buitenleven, dat men er van zelf toe gebracht wordt, de indrukken, die men ontvangt, rustig en meer zelfstandig te verwerken. Men krijgt onwillekeurig meer oog op het verschil tusschen de werkelijke en de conventionele waarde der dingen, dan waar, in grootsteedsche strooming, de macht der conventie zulk een hoofdrol speelt en iemand zoo licht verleidt tot karakterloos, ondoordacht meegaan met anderer meeningen. Men vindt, ongezoekt, het onderscheid tusschen een geestontwikkeling, die verdiept en verruimt, en eene oppervlakkige beschaving, die niet recht weet wat zij wil.

Het buitenleven eischt meer veerkracht dan het stadsleven. Men moet, om buiten een beschaafd mensch te blijven, meer op zich zelf passen en meer „payer de sa personne”. Men vangt er de beschavingsprikkels niet zoo maar op straat op, maar dient ze uit eigen binnenste te halen en met liefde aan te kweken.

Mijn ervaring van het buitenleven is, dat men 't best doet er zijne belangstelling in drieën te deelen.

Het eerste deel heeft men te wijden aan zijn werk, van welken aard dan ook. 't Is goed als men het druk heeft ten platten lande: dat houdt lenig, naar lichaam en geest. De wisseling der jaargetijden zorgt hier meer direct dan in de stad voor variatie van arbeid.

Het tweede deel komt toe aan de natuur rondom ons, — voor wie eenmaal gewend is er zich in te verdiepen, een voortdurende bron van genot. Het kind rolt in het zand en maakt zijn kleine observaties en schept zich door droomerij zijn eigen poëzie; de volwassene zet die observaties voort op ruimer schaal, naar vastere methode en met rijkere hulpmiddelen, en slaat de vleugelen der fantasie uit, gedragen door dezelfde elementen, die het eerst op zijn ontwakenden geest inwerkten.

Het derde deel dient zich in voeling te houden met hetgeen er gebeurt in de verte. Men mag niet vergeten, dat de wereld groeter is dan onze naaste omgeving. Hoe gehecht men zij aan eigen huis en hof, een stuk van onze verbeelding behoort steeds uit te wezen: her- en derwaarts vliegend en nieuws mee brengend om op honk te overdenken. Het is noodig, dat men tijd vinde tot lezen, veel lezen zelfs en in verschillende talen, om ontvankelijk te zijn en te blijven voor internationale invloeden. Een ruime horizon is een wapen tegen kleingeestigheid; en de moeite, die men zich geeft om zijn blik daarnaar te accommodeeren, komt ten goede aan al wat men verder onderneemt.

Ik had eens over deze dingen een gesprek met iemand, die wel een meester in de kunst van buitenwonen heeten mocht, den vroegeren Secretaris van het eiland Helgoland.

't Was in de dagen — vóór 1890 — toen dit eiland nog aan Engeland behoorde. De plaatselijke commandant — de hoofdpersoon — was dus natuurlijk een Engelschman; maar de man, dien ik bedoel, Herr Gaedke, was een Duitscher, gelijk trouwens bijna de geheele bevolking toen reeds uit Duitschers bestond. Ik had in een reisgids gezien, dat hij een beroemd ornitholoog was en men zijne collectie van opgezette vogels gratis mocht bezichtigen. Dit wou ik graag doen; doch nieuwsgieriger nog dan naar de vogels was ik naar hun eigenaar. Het meest was mij er aan gelegen, te hooren hoe deze het aanlei om op zoo'n afgelegen post de fut er in te houden. Ik liet dus expres belet vragen en werd dientengevolge door hem persoonlijk heel beleefd ontvangen.

't Was een ruim vijftigjarig man, met een aardige mengeling van Deutsche gemoedelijkheid en Engelsche manieren. Gewoon

dat de vreemdelingen hem bezochten wegens zijn vogelverzameling, kwam het eerst de vogelkenner uit de mouw.

„Is u uit Holland? Hebt u Schlegel gekend?”

Gekend, persoonlijk, had ik wijlen den Leidschen professor Schlegel, dien hij bedoelde, niet; maar mijn beetje theoretische vogelkennis had ik juist uit diens standaardboek: „De Vogels van Nederland”. Dus was ik ook gauw op de hoogte, toen mijn Helgolander begon uit te weiden over Schlegel's bewering, dat de vogels in den regel slechts éénmaal 's jaars ruien, en de tweede, schijnbare ruïng, niets anders is dan eene verkleuring der veeren.

Toen Herr Gaedke dat voor het eerst las, had hij bij zich zelf gedacht: „In sommige gevallen moge er verkleuring plaats hebben, maar in den regel? . . . Nein, der Schlegel geht zu weit!”

Doch de zaak interesseerde hem. En zoo iemand, dan was hij in de gelegenheid, de zaak eens ter dege te contróleeren. Massa's vogels trekken tweemaal's jaars over Helgoland heen. Een lichttoren vangt altijd vogels; wie wil, kan daarvan wetenschappelijk profiteeren. Kortom, tien jaar lang had hij zijn attentie aan 't geval gewijd. Toen was hij tot het besluit gekomen, dat „der Schlegel doch Recht hatte”; en gelukkig had hij deze conclusie „dem Schlegel” nog kort voor diens verscheiden kunnen meedeelen.

Doch Herr Gaedke deed nog andere dingen, dan secretaris van het eiland zijn en vogels bestudeeren. Ook insecten bestudeerde hij en had daarvan een aantal dozen vol aan den wand hangen. En dan trof het mij, dat de localiteit, waarin wij ons bevonden, veel deed denken aan een schilders-atelier. Op een ezel stond een half-gereed stuk: Helgoland van de zee uit gezien, zooals ik het zelve bij aankomst had aanschouwd, als een kasteel uit de golven omhoog rijzend. Of dat zijn eigen werk was?

Ja, hij was eigenlijk zeeschilder van beroep. Zoo was hij naar Helgoland gekomen; en zoo schilderde hij Helgoland, bij morgen en bij avond, en van alle windstreken uit gezien. „En zoo moet men doen, om het op zoo'n afgelegen eiland uit te houden.”

Daar had ik hem al ongezoekt, waar ik hem hebben wou. En nu raakten wij heel genoegelijk aan het gedachten-wisselen over dit belangrijk onderwerp. Wij waren het volkomen eens, dat men alle gegevens van het terrein moet trachten te beheerschen, geen schijnbare kleinigheden versmaden, maar zoo mogelijk trachten er iets groots uit te halen.

„En dat blijkt dan dankbaar werk te zijn,” verzekerde hij.

Ik hield hem mijn ervaring van de driedeelige belangstelling voor. Dat denkbeeld lachte hem wel toe. Maar er moest nog één voorwaarde bij komen, zei hij: „tusschenbeide er uit.”

Gaarne gaf ik daarvan de wenschelijkheid toe, voor zoover men het mogelijk kon maken.

„Die mogelijkheid moet men zich scheppen,” verklaarde hij. „Ik ga af en toe naar Hamburg en naar Bremen om mijn schilderijen te verkoopen. En wederkeerig is mij dat een prikkel om menige schets af te maken, die anders allicht altijd schets zou blijven. Na zoo'n tocht keer je weer met nieuwen lust naar je woonplaats terug. En elk individu moet, om rustig buiten te wonen, en niet naar een stadswoning te hunkeren, een poos lang in een stad gewoond hebben. Liefst in een groote stad, en liefst in zijn jeugd, in zijn leertijd. Mijn zoon, die hier thans aan het hoofd van den post- en telegraafdienst staat, heeft natuurlijk zijne lagere ambtenaarsrangens elders doorgemaakt. En dat moet, in ieder vak. Moeders pappot is op den duur geen voldoende dieet voor een jong mensch.”

Dit was ik ook al met hem eens. In stilte dacht ik, of hij onder den term „een jong mensch”, zooals het spraakgebruik dat meebrengt, uitsluitend een jongen man zou verstaan. Voor jonge meisjes acht ik moeders pappot op den duur evenmin een voldoende dieet. Juist in buitenwonende familiën dient men dit te bedenken.

Alleen bij vergelijking kan de ware lust tot buitenleven en dus ook de rechte slag verkregen worden om er naar alle zijden al het mogelijke van te maken. Ik had het voorrecht, reeds vroeg persoonlijk tot die vergelijking aanleiding te vinden. Daarna heb ik in drie hoofdsteden gewoond, ijverig meewerkend in de grootsteedsche drukte, die elk jaar slechts een paar weken door tuinarbeid-ontspanning afgewisseld werd. En als ik, op mijn ouden dag, nog weer eens voor goed buiten kon terecht komen, — dat vooruitzicht dunkt mij recht behaaglijk.

Zelfs een afgelegen woonplaats zou mij tot dit doel niet ongeschikt voorkomen.

GEERTRUIDA CARELSEN.

BLOEMBLAD.

Wat steekt er tusschen lisch en riet aan d'oever
Voor blanke reinheid, dat door kroos omstrikt,
Het bloemblad hangen laat? Het sliert geknikt
Aan 't steeltje rond. Ach, waarom, zucht zij, groef er
Nu reeds het lot mijn graf? Het staart steeds droever
Den blauwen hemel in en is ontdaan, verschrikt,
Dat zij het is, zij, bloem! En ongeschikt,
Onwillig glijdt zij mee met 't water, stroever.
Toen kwam de droogte; toen de wind; miljarden
Van rafels vlogen rond, van basten, bladen; —
En ook het witte bloemblad ging in flarden;
Toen kwam de lente spruiten langs de paden
En weefde uit 't bloempje nieuwe pronkgewaden.

J. L. WINKLER PRINS.

TUIN VAN PERCEEL HEERENGRACHT 502. GEZIEN VAN HET BALCON BEL-ÉTAGE AF.

IETS OVER STADSTUINEN.

HET zal vermoedelijk niet allen lezers bekend zijn, welke uitgestrekte tuinoppervlakten zich in het hart van eene stad als Amsterdam achter de voornaamste huizen der hoofdgrachten bevinden. Oorspronkelijk had daar elk huis zijn tuin; tuinen, natuurlijk al naar mate de diepte tusschen de verschillende grachten, van verscheiden grootte. De tuinen tusschen Heeren- en Keizersgrachten zijn daarvan verreweg de voornaamste en regelmatigste. Hun diepte blijft over de geheele lengte tamelijk wel gelijk (d.w.z. over een afstand van bijna 3 K.M.), en bedraagt dooreengenomen ongeveer 50 M.

Over het algemeen zijn deze tuinen op verschillende plaatsen, door latere uitbreiding der huizen aan de achterzijde, droevig verminkt. Door deze uitbouwsels werd hun complex verbroken, hun samenhang en vrij doorzicht verstoord.

Oorspronkelijk werd bij den aanleg der hoofdgrachten, omstreeks het begin der 17de eeuw, zeer terecht een bouwverordening ingesteld, waarbij dergelijke uitbouwsels verboden waren. Maar door onvoldoend toezicht blijkt aan dit verbod in latere jaren slecht de hand te zijn gehouden; althans verschillende eigenaren stonden er zich niet aan, met het bovengenoemd betreurenswaardig gevolg.

Hieraan valt nu echter niet veel meer te verhelpen.

(Onze nieuwe bouwverordening droeg er wederom zorg voor, de achtergevel-rooilijnen der huizen vast te stellen, waardoor althans verdere vermindering voorkomen wordt.)

Ondanks dit alles bleven achter de voornaamste oude huizen — en, zooals gezegd, voornamelijk achter die van Heeren- en Keizersgrachten, nog prachtige tuin-complexen over. Deze tuinen zien er tegenwoordig echter geheel anders uit dan vroeger; verreweg de meeste verloren hun oorspronkelijk karakter geheel. Misschien op 'n heel enkele uitzondering na, zijn alle oude tuinaanlagen verdwenen. Was de aanleg oorspronkelijk volkomen in harmonie met het karakter van het huis waartoe hij behoorde, in verloop van tijd veranderde dit geheel, evenals dit ook met het interieur der woningen-zelf geschiedde. Is het al moeilijk, een volkomen ongeschonden, oorspronkelijk vertrek in onze fraaie 17de en 18de eeuwse woningen aan te wijzen, veel moeilijker nog blijkt het, een oorspronkelijken tuinaanleg te ontdekken. Ja! meer nog dan de interieurs der huizen, die naar gelang der heerschende mode gewijzigd werden, onderging het aspect der tuinen over eenkomstig de behoefte aan afwisseling verandering.

En dit is natuurlijk! — 'n Tuin is immers zoo spoedig met weinig kosten veranderd! Even het beloop der paden gewijzigd, graszoden en bloemperken verlegd, heesters en bloemen verplant of ververscht, ziedaar al wat ervoor noodig is.

Toen de zoogenaamde naturalistische stijl in de mode kwam, moesten alle rustige en evenredige indeelingen, die zoo volmaakt in harmonie met de rechthoekige grondverdeelingen en de architectuur der woningen waren, successievelijk veranderd worden. En daarvoor in de plaats kwam toen die allermerkwaardigste indeeling der stads- en buitentuinen, welke ook nu nog allereerste aangetroffen wordt, een wijze van indeeling der perken en paden, die het meest wanstaltige en onredelijke te zien geeft, oit door het menschelijk brein in onbewaakte oogenblikken voortgebracht.

Waardoor toch wel ontstonden die eigenaardige vormen, deze steeds wisselende slingerlijntjes der grootere en kleinere tuinen? Zie hier:

Na het groote Renaissance tijdperk van den klassieken, architectonischen tuinbouw der 17de eeuw, dat de bekende grootsche en regelmatige parkaanlagen voortbracht, ontstond een streven, om bij den aanleg van parken of groote buitenplaatsen meer afwisseling van verschiet, meer verscheidenheid en levendigheid in groepeerings te verkrijgen (meer vroolijkheid, meer gemoedelijke landelijkheid, zou ik bijna willen zeggen) dan bij den monumentalen parkbouw mogelijk was. In korte woorden: het vorstelijke en grootsche, het ingehoudene en voornaamste, maakte geleidelijk voor het meer burgerlijke en ongedwongene plaats.

In dit laatste karakter nu zijn, waar groote tuinbouwmeesters aan 't woord waren, inderdaad fraaie en genoegelijke parken, vol afwisseling in groepeerings en verschiet ontstaan. De voornaamste dezer parken mogen er wezen, evenals alles er wezen mag, wat eigen karakter draagt.

Wat nu bij groote parkaanlagen zijn gegronde redenen van bestaan had, werd echter een redeloosheid, daar waar het bij kleinere tuinen toegepast werd.

Bij tuinen van beperkte afmeting toch, en vooral bij stadstuinen (waar natuurlijk uit het oogpunt van licht en lucht nooit dicht geboomte mag gekweekt worden en het bescheiden oppervlak zulks trouwens ook niet toelaat), is het onzin slinger- verscheidenheid in gezichtseinder en verschiet en het vergrooten der wandelgelegenheden door den slingerloop van den weg, daar-

TUIN VAN PERCEEL HEERENGRACHT 458. GEZIEN VAN HET BENEDENHUIS UIT.

ANTIEKE MARMEREN BEELDEN IN DEN TUIN VAN PERCEEL HEERENGRACHT 458.

door natuurlijk nooit bereikt wordt. In een open tuin toch wordt het gezichtspunt door deze middelen niet gestuit, want, zodra de wegen niet door dicht geboomte of struikgewas afgesloten zijn, ziet men natuurlijk over de slingerlijnen heen, en aldus kijkt men niet tegen of naar maar op het landschap.

Een voorname zaak moet hierbij in oogenschouw genomen worden; een mensch van smaak namelijk ge-

voelt onmiddellijk het wanstaltige in het contrast van de kronkellijn van paden en bloembedden met de rechthoekige tuinomheining. Op onsmakelijke wijze stuiten deze lijnen steeds tegen de begrenzing aan. Misschien is schrijver dezes op dit punt wat bevooroordeeld, doch voor zijn persoonlijk gevoel bestaat er niets smakeloozer dan de aanleg van tuinen in allerlei kronkelvormen.

Door deze grillige wijze van doen ontstond het zonderlinge type van het bloembed in *worstvorm*. En dit type loopt van den reuzen-worstvorm der meer ordinaire bloedworst- of beulingvormen (toegepast bij grootere tuinen) tot den meer subtiele knakworst- of sausseisjesvorm der kleinere; waartusschen zich dan alle mogelijke nuancijncen bevinden.

Vroegere geslachten in hun goede tijdperken begrepen dit beter. Zij gaven den tuin hoogst eenvoudige hoofdlijnen, overeenstemmend met den grondvorm en de architectuur van het huis. Deze eenvoudige hoofdaanleg sloot echter geenszins weelderigheid en afwisseling uit. De bloemfiguren, steeds zuiver ornamentaal en vol afwisseling, zijn ook in hun gebogen vormen vol karakter, nooit slap of onzeker, steeds door groote, krachtige lijnen omsloten.

Door deze werkwijze ontstond harmonie tusschen tuin en woning; zij vormden 'n geheel van natuur en kunst, 'n echte schoonheid. Geen namaak-landschap op een honderdste der ware grootte.

De ouden wisten het wel! Zij trachtten hierin niet, als wij veelal, de natuur na te bootsen. Zij gaven haar in hunne tuinbouwkunst de juiste plaats. Geen namaak van natuur dus, maar rangschikking er van op redelijke gronden.

Dit is de groote macht, den mensch door de schepping gegeven; dat het hem mogelijk is de natuur te vormen naar zijn wil en haar voortbrengselen naar keuze te plaatsen of te rangschikken. Hij heeft het in zijn vermogen de ontwikkeling der soorten te bevorderen of tegen te gaan. Natuurlijk zelf kan hij geen natuur voortbrengen; doch op den loop harer ontplooiing kan hij grooten invloed oefenen.

Waar in de oer-natuur eeuwige strijd tusschen de soorten heerscht, waardoor hun volkomen ontplooiing belemmerd wordt, heeft de mensch door zijn vermogen tot *scheiding, rangschikking,*

TUIN VAN PERCEEL HEERENGRACHT 502. NAAR HET HUIS TOE GEZIEN.

loos gekweekt, de ongeschondenheid van den meest broozen stengel, van het eerste blad... Er wordt niet door allen voldoende aandacht gewijd aan dit vermogen om voor bloem en plant aldus een tijdelijk paradijs te scheppen.

Maar deze beschouwing zou ons zoo langzamerhand van het eigenlijk onderwerp afvoeren. Ons uitgangspunt had ten doel, het onredelijke der tuinaanlagen van het latere geslacht aan te toonen. Dat ook onze voorouders hierin niet steeds juist handelden, dit bewijzen de vele oude afbeeldingen van tuinen, welke ons doen zien, hoe ook zij vaak door overdrijving in andere richting, namelijk door te uitsluitende of eenzijdige doorvoering van het architectonische in den tuin (waardoor planten en boomen tegen hun natuur in gesnoeid en verminkt werden), een onnatuurlijk element brachten in de natuur. Hierop zullen we echter voor het oogenblik niet ingaan.

Wat ter beëindiging dezer korte beschouwing nog wel betuigd worden mag is dit: Er zijn teekeningen, die er op wijzen, dat een meer eenvoudige opvatting bij den aanleg van tuinen zich wederom langzamerhand baan breekt. Men ziet de onredelijke slingerlijnen uit onze hedendaagsche tuinen en tuintjes geleidelijk verdwijnen. Opnieuw wordt getracht in eenvoudige, flinke lijnen en oordeelkundige rangschikking van bloem en plant, heil te zoeken. Inderdaad, gelukkige tuinaanlagen ontmoet men tegenwoordig op zijn wandelingen. Dit zijn voorbeelden, die tot navolging aansporen.

Ondergeteekende had onlangs, bij gelegenheid der restauratie van een tweetal voorname oude huizen, het voorrecht, eveneens de plannen der daarachter gelegen tuinen te ontwerpen*). Het was daarbij zijn streven, een omgeving te scheppen, geheel in samenklank met het karakter der woningen waartoe zij behooren. Schrijver waagt de veronderstelling, dat eenige opnamen dezer tuinen bij de lezers van dit blad wellicht belangstelling vinden zullen. De onderschriften der afbeeldingen geven daarbij voldoende toelichting.

H. J. M. WALenkAMP Cz.

*) De aanleg van tuin perceel 458 werd door de firma Galesloot, die van perceel 502 door „Rozenoord” uitgevoerd.

PARIS TIJDENS DE REVOLUTIE.

DE ROMAN VAN CAMILLE DESMOULINS.

EEN gewarrel van leien daken, van rookende schoorsteenen, van tuintjes, en daarboven de forsche toren met zijn puntig toeloozend dak van 't oude kasteel... ziedaar Guise. Gedurende de laatste vijftig jaar is er meer leven en vertier in 't stadje gekomen: het heeft smelterijen, spinnerijen, hoogovens en suikerraffinaderijen; maar die verandering kan ons niet op 't dwaalspoor brengen omtrent 't eigenlijke karakter van het stadje: Guise is het type gebleven van die brave provincie-stadjes, waar eertijds het leven zonder schokken of ingrijpende gebeurtenissen voorbij gleed; bekoorlijke en vreedzame dorpen, die aan geen enkelen grooten verkeersweg lagen, en waar men met weinig middelen ruim kon leven. In weerwil van het utilitarisme, heeft de stad nog 't rustige aanzien van dien gelukkigen tijd behouden; men vindt er verscheidene van die burgerwoningen

uit de vorige (achttiende) eeuw, herkenbaar aan hun distinctie, aan hun balcon van gedraaid ijzer, en aan de lange ramen, welke aan het huis iets vriendelijks en voornaams tegelijkertijd geven.

In een van die huizen leefde, in 't begin van de regeering van Lodewijk XIV, de procureur-generaal van 't gerechtshof van Vermandois. Van een goede burgerfamilie, die van vader op zoon zich een zekere welgesteldheid, en de algemeene achting hadden verworven, diende hij den koning zonder van zich te doen spreken; de toekomst opende slechts een begrensde horizon voor den bescheiden magistraat, maar voldoende voor zijn levensdoel; want, in zijn kalme eerzucht vormde hij geen andere droomen, dan zijn eerbiedwaardige functie gewetensvol te vervullen, zijn kinderen op te voeden in eerbied voor de tradities van 't oude Frankrijk en in piëteit voor de familie-herinneringen, en

beschutting en *selectie* de macht, de verschillende soorten zich in hun volle, innerlijke schoonheid te doen kennen.

Hierin nu schuilt, bij voorbeeld de waarlijk mistieke grootheid van den enkelen volkomen boom in een landschap ongedeerd volgroeid; ook bepaalt dit hetmachtige van de boommenlaan, en eveneens dankt aan dit vermogen haar ontstaan: de zuivere schoonheid der bloem, in de beschuttende kas smette-

hun een bestaan voor te bereiden even vreedzaam en even kalm als het zijne. Hij had tegen 't einde van 1758 een jong meisje uit Wiège, op twee uur afstands van Guise, gehuwd, dat hem een kleinen bruidsschat had meegebracht. Den 2den Maart 1760 werd er een zoon geboren, die men Lucie-Simplice-Camille-Benoist had gedoopt; daarna waren nog twee zoons 1) en twee meisjes de familie komen voltooien en de lasten er van bezwaren. Ten-einde het budget van zijn huis wat te verlichten, vroeg en verkreeg de vader voor zijn oudsten zoon een beurs voor 't gymnasium Louis-le-Grand en op een Octobermorgen laadde de diligence van Noyon de lichte bagage van 't kind, dat naar Parijs vertrok, op. 2) Dat kind was Camille Desmoulins.

Sedert de opheffing van de Jezuïtenorde had er op 't gymnasium Louis-le-Grand, een eigenaardige wijziging in den geest van 't onderricht plaats gegrepen. Onder de leiding van de Jezuïten waren de Grieksche en Romeinsche klassieken den leerlingen alleen voorgelegd als voorbeelden uit æsthetisch oogpunt, wat den vorm en inhoud betreft; de eerbied voor de katholieke traditie, die de heele opvoeding doordrong, temperde trouwens den geestdrift, die de dagelijksche omgang met de helden der oudheid in jonge harten kan opwekken. Het openbare onderwijs, dat de beroemde orde in 't bestuur van de school opvolgde, wist deze klip niet te vermijden. Sparta en Rome, waarvan de lof te uitsluitend gezongen werd, kregen in 't hart van de leerlingen de overhand op Frankrijk. Camille heeft het zelf gezegd: „Men voedde ons op in de fierheid van de republiek om te leven in een schaaftelooze monarchie onder de regeering van een Claudius en een Vitellius! Welk een dwaas bestuur, dat geloofde, dat wij in geestdrift konden geraken voor de Vaderen des Vaderlands, van 't Kapitoel, zonder de uitzuigers van Versailles te verafschuwen, en dat we het verleden konden bewonderen zonder 't heden te veroordeelen.”

Wie zal ooit de juiste mate van verantwoordelijkheid kunnen schatten, die in de psychologie van deze mannen der Revolutie, toekomt aan deze ondoordachte bewondering van de oudheid? Die wetgevers, vervuld van Livius en Tacitus zullen niet oordeelen over Lodewijk XVI, maar over Tarquinius. Wat zij oordeelen na te volgen, is de wrange deugd van een Brutus, een Cato; het menschenlijke leven heeft geen waarde voor die klassieken, gewend aan de heidensche slachtingen; Charlotte Corday zelf zal zich beroepen op Cinna, en weest overtuigd, dat, wanneer Javogue, 't lid van de Conventie, naakt door de straten van Feurs wandelt, hij zich voor een held uit de oudheid houdt.

De diligence van Noyon zette dus in de vacaties voor de deur van M. Desmoulins een jonge Romein 3) af. Camille had ruimschoots geprofiteerd van zijn eerste studiejaar: hij sprak veel over Cicero, kreeg de tranen in de oogen bij den dood van de Gracchen en vervloekte de nagedachtenis van den tyran van Syracuse. Dat waren zonder twijfel vleierende resultaten voor een vader, die er op gesteld was, dat zijn zoon op school met succes 't onderricht volgde. Maar deze blinde vereering was in Guise wel een beetje misplaatst.

't Jaar daarna was de opwinding van den gymnasiast nog grooter; hij had als prijs de „Romeinsche Omwentelingen” van Vertot, gekregen; hij was steeds vervuld van deze lectuur, prees 't geluk van de vrijheid, verachtte het despotisme diep en hield wijze betoogen tegen zijn broers en zusters. Hij maakte zoo'n leven in huis, dat de prins van Condé, die zijn vader eens kwam opzoeken om over zaken te spreken, den jongen bij zijn oor nam en op straat zette.

Vader Desmoulins verwonderde zich over die uitbarstingen van enthousiasme en begon te vinden, dat de klassieke studie ook haar onaangename zijde had.

„Kom!” zeide hij wijsgeerig tot zichzelf, „dat zal wel overgaan.”

Maar het ging niet over. Elk jaar, dat hij thuiskwam, was

zijn geestdrift voor Sparta en Athene warmer, en vond hij Guise ver beneden die groote voorbeelden staan. Met de minachting, die Parijzenaars ten opzichte van de provincie ten toon spreiden, maakte hij de eenvoudige zeden van de bewoners van Guise belachelijk. Hij wilde ze imponeeren door een luidruchtige en uitgelaten ongedwongenheid. Eens zelfs, toen hij door een van de vrienden van zijn vader, die de autoriteiten uit het dorp aan zijn tafel vereenigde, was uitgenoodigd, wond hij zich gedurende den maaltijd zoo op, dat hij met schitterende oogen en bevende van woede op de tafel sprong, servies en glazen verbrijzelde, en van die geïmproviseerde tribune af zijn ontstelde toehoorders vol vuur te wapen riep en tot den opstand aanzette.

Dergelijke tooneelen maakten hem 't verblijf te Guise tot een onmogelijkheid. Trouwens, hij voelde zich gedrukt in de ouderlijke woning, in dat oude huis met zijn vochtige en groene muren, dat onder zijn scheuren en zijn schimmel toch een soort trotsche wrevel bewaarde. Dat huis bestaat nog; de voorgevel aan den kant van de straat is gedeeltelijk vernieuwd; maar aan den kant van 't smalle tuintje is niets veranderd; het zijn dezelfde dikke muren, dezelfde daken, zoo hoog, dat er drie rijen dakvensters plaats vinden; het is dezelfde stilte, dezelfde rust, zoo gunstig voor 't eentonig en rechtschapen leven van brave burgers, gehecht aan de regelmatig wederkerende dagtaak. En deze indruk is zoo sterk, dat wanneer men denkt aan den overmoedigen, geestdriftigen jongeling, die hier geleefd heeft, die kalme woning als de verlaten kooi van een ongetemden jongen leeuw is, die verlangt naar de arena.

Parijs was die arena; Parijs, dat hij reeds liefhad en dat hij wilde veroveren. Eenmaal in 't bezit van zijn bul als advocaat, liet hij zich bij 't gerechtshof inschrijven, en trok er op uit om de wereld te veroveren. De strijd was hevig; zoo hevig, dat in later jaren Camille nooit eenige mededeeling omtrent de voorvallen uit dien leertijd heeft gedaan, en men genoodzaakt is, om zich een beeld te vormen van 't begin van zijn loopbaar, eenige korte aanwijzingen bij elkaar te zoeken in brieven van hem, teruggevonden bij zijn vader. Zijne biografen zwijgen over 't tijdperk van 1784, 1), datum van zijn inschrijving van advocaat, tot 1789, het tijdstip, waarop de politiek een journalist van hem maakte; niemand heeft zelfs weten te zeggen, of Guise of wel Parijs zijn woonplaats was.

Wat ons betreft, die de kroniek van de Revolutie trachten te schrijven, gebaseerd op de studie van de omgeving, waar de menschen hun rol hebben gespeeld en van de beschrijving der plaatsen, waar de feiten zijn voorgevallen, ons brengt het zwijgen der biografen in groote verlegenheid, temeer daar onze persoonlijke onderzoekingen niet hebben geleid tot de ontdekking van Camille's verblijfplaats te Parijs, gedurende dat tijdperk van zijn leven. Dit mysterie schijnt ons echter een belangrijke aanwijzing aangaande zijn leefwijze vóór 1789.

Om te beginnen is het een bewezen feit, dat hij weinig pleitte, en dit zal niemand verwonderen. Zonder relaties, van een terugstootend uiterlijk, behept met een spraakgebrek, waardoor hij stotterde en alle zijn zinnen met een weinig welluidend „ong-ong” begon, moest hij noodzakelijkerwijze in de anonyme menigte van advocaten-zonder-zaken blijven 2). Zijn vader stuurde hem weinig geld; hij had 'n groote familie en het schijnt, dat hij den geest van onafhankelijkheid, die zijn zoon dreef een werkeloos leven te Parijs te leiden, afkeurde. Men heeft uit 't een en ander de gevolgtrekking getrokken, dat Camille, om niet van honger te sterven, genoodzaakt was requisitoren voor den officier van justitie over te schrijven, de traditioneele broodwinning van al degenen, die Staatsexamen hebben gedaan en geen ander beroep hebben. Wanneer de copie niets opleverde, wanneer de jonge man ten einde raad niet meer wist aan welke deur te kloppen, sloeg hij ongetwijfeld den weg naar Guise in, waar hij tenminste onder 't ouderlijk dak kost en inwoning vond. Dan, na eenige weken, weer op zijn verhaal gekomen, door zijn goede moeder weer in de kleeren gestoken, en de vaderlijke raadgevingen moe, toog hij weer naar Parijs. Zoo is tenminste de aanwijzing, die het ons geoorloofd is uit zijn brieven te trekken: zoo schrijft hij, wanneer hij aan zijn vader rekenschap geeft van de plechtigheid van de opening der Kamers: „Wanneer ik naar Parijs terug was gekeerd, alleen om dien stoet te zien, zou ik geen spijt hebben van die bedevaart”. Dit bewijst, dat het feest viel in den tijd, waarop hij van een van zijn uitstapjes naar zijn geboorteplaats was teruggekeerd. Een poosje later deelt hij zijn besluit mee om niet meer in Guise te komen, waaruit blijkt, dat zijn familie Parijs nog niet als zijn vaste woonplaats had beschouwd. (*Wordt vervolgd.*)

1) Ziehier de inlichtingen, die het „Journal de Vervins” over deze jaren van Camille's leven geeft. In 1884 gaf deze krant een reeks artikelen uit van zeer groot belang, waarschijnlijk geschreven door M. Matton, die samen met zijn broer de papieren van Mejjuffrouw Duplessis, in 1863 te Vervins overleden, had geërfd. — „Camille deed, 4 September 1786, eindexamen gymnasium; 3 Maart 1785 promoveerde hij in de rechten, den 7den van dezelfde maand werd hij advocaat bij 't Parijsche gerechtshof, en op voordracht van M. Hardouin toegelaten tot den proeftijd in de vergadering van den daarop volgende 4den Juni. De heeren Perdry, de Denisard, Perrin en Forget gaven hem eenige zaakjes te behandelen; maar hij stelde vooral de requisitoren voor den officier van Justitie op voor „drie en een halven stuiver” (!).

2) Twee zaken schijnen echter bepleit te zijn door Camille: 1°. Vereeniging van de Vrienden der Constitutie te Marseille, aangeklaagde tegen d'André, eischer, wegens laster (December 1791). 2°. Dithurbite, en juffrouw Belfroi tegen 't openbaar ministerie (inbreuk op de wet op 't spel, correctionneele rechtbank).

1) Uit een brief van M. Desmoulins vader aan Camille (1792): „Gij vraagt me, mijn zoon naar den naam van uw broeder Du Bucquoy, en ook naar dien van Sémery (de andere broer van Camille). De eerste heet Armand-Jean-Louis-Domitille, geboren den 5den Mei 1765, hij dient sinds 7 jaar in 't voorheen koninklijke regiment van Roussillon-Cavalerie, of in 't elfde regiment, geloof ik, van 't Zuid-Fransche leger, of wel meer in mid-den Frankrijk in Saumeur, of in Saint-Jean-d'Angély, want ik heb sinds een jaar niets van hem gehoord. De tweede heet Lazare-Nicolas-Norbert-Félicité, den 7den Juni 1769 geboren, dient sinds twee jaar in 't tiende bataljon voorheen van Gevaudan, in 't Noord-Fransche leger, waar hij veel ijver betoont. Hij meldt me in zijn laatsten brief, dat hij op een eenzamen schildwachtspost in de bosschen staat, en dat hij u geluk wenscht met de geboorte van uw zoon. „Wat mij aangaat,” schrijft hij, (dat is te zeggen, de broer), „ik ben getrouwd; mijn geweer is mijn vrouw, waar ik meer zorg voor heb dan voor mijzelf!” Brief afgedrukt in het „Journal de Vervins”, 1834.

Desmoulins-Du Bucquoy (zoo bijgenaamd naar een goed gelegen in de gemeente van Aubigny) werd gedood in de Vendée, in 1793. Desmoulins Sémery (Sémery was de naam van een landgoed in 't gebied van Puisieux, dat aan M. Desmoulins behoorde) werd gevangen genomen bij 't beleg van Maastricht. Zijn familie waande hem dood, omdat men niets meer van hem hoorde. Hij leefde nog in 1807.

De twee zusters van Camille heetten, de eene: Marie-Emilie-Toussaint Desmoulins, geboren in 1762; zij huwde eerst M. Morcy, en daarna M. Lagrange. Zij leefde nog in 1837. De andere, Anne-Clotilde-Pélagie-Marie Desmoulins, geboren in 1767, huwde een M. Lemoine.

2) Camille was eerst eenige maanden op een katholieke kostschool in Cateau-Cambrésis geweest. Een van zijn medeleerlingen was Marie-Joseph-Benoit Godart, zoon van Godard-Briseux, broeder van Mevrouw Desmoulins.

3) „Hadt ge geraden, dat ik eens een Romein zou zijn, toen ge me Lucius, Sulpicius, Camillus liet doopen?” (Brief van Camille aan zijn vader, 2 December 1789).

DE HOOGTE TATRA.

ER zijn twee dingen, die de Hooge Tatra een eigen karakter verleen: 1°. de geografische gesteldheid, 2°. de bevolking met de schilderachtige, zwierige kleederdrachten. Een hoogvlakte scheidt de Hooge van de Lage Tatra en er is misschien geen grooter contrast denkbaar dan

BIJ VERNAR.

HET SLOWAKKEN-DORP VERNAR.

WEG NAAR DE POPPENZEE.

tusschen de rijkbebouwde heuvelachtige vlakte en de steil daaruit opstijgende eenzame bergen, waar geen mensch woont, waar de lucht vochtig hangt onder de zware denneboomen, die ongestoord opgroeien en afsterven en omvallen, kris en kras door elkaar over de bemoste steenen, waar de Caltha's, de varens, een rijkdom van planten langs de beken groeit. En als men hooger komt langs de armoedige dennen, die hier niet meer tieren kunnen, maar overwoekerd worden door de Jupitersbaard, die in lange plukken afhangt van de magere takken en verder langs de taaie kruipdennen, dan is men eindelijk in de steenregionen, de rotsen in hun machtige ongereptheid, waar de bergstroomen bruischend naar beneden komen, springend van waterval op waterval.

En als men zoo de bergen opgaat, heeft men telkens het uitzicht over die zonbeschenen vlakte; tegen den avond vooral is het prachtig, als de bergen al in schaduw liggen; van den ingang van het Kohlbachthal af staat de heele Karpathenrij als een sombere muur, zwiiggend en geheimzinnig tegen de lichte lucht. Maar de vlakte is overgoten van het warme avondlicht.

Die vlakte wordt voor een deel ingenomen door het oude Zipser komitat, een streek, die van oudsher nooit door Hongaren bewoond is; in de 13de eeuw vestigden zich daar Duitschers, waarschijnlijk uit de Rijnstrekken, die onvermengd stand hielden en zelfs hun dialect bewaarden en daarnaast wonen de Slowakken, wier rijk zich vroeger tot aan de Donau uitstreekte en wier stamgenooten nu nog Slavonië bewonen.

De Duitschers wonen meest in de stadjes, waarvan Kesmark een der voornaamste is: een oude vesting en belangrijk punt aan den weg van Hongarije naar Klein-Polen. 't Is een wonderlijk stadje, half Slavisch, half Duitsch; vele gebouwen hebben nog restanten van Renaissance ornament, maar een soort Oostersche Renaissance; ze hebben muren, die een beleg kunnen doorstaan en uit de scheefhangende houten poorten komt een vunzige lucht van oude huizen. Maandags, op marktdag, komen daar de Slowakken uit de omliggende dorpen, in hun witte wollen mantels, die zwierig om de schouders hangen, de vrouwen met kleurige doeken over het hoofd en hooge laarzen aan. Ik heb Kesmark gezien op een regenachtigen Junidag; een egaalgrauwe lucht, natte kleiwegen, met plassen in de diepe sporen en 't graan grijs-groen van al de regen; het stadje met zijn wonderlijke torens, gepleisterde huizen en oude muren lag tegen de glooiing van een heuvel, die de bergen aan 't oog ontrok en, op den voorgrond stroomde een trage rivier met hooge populieren, die spiegelden in het stille water. Dat alles deed denken aan een schilderij van Daubigny.

De Slowakken wonen op het platte land, d.w.z.: ze hebben de echt Slavische neiging om bijeen te wonen, en ik geloof niet, dat er aan de heele zuidelijke Tatrabeling één alleenstaand huis te vinden is. De dorpen zijn kinderlijk regelmatig gebouwd; alle huisjes keurig op een rij, woning, schuur en stal onder één dak, de zijgevel naar den weg gekeerd en de ingang in den lengtegevel. Schoorsteenen zijn zeldzaam, de rook trekt naar den zolder en vindt daar zijn uitweg door twee gaatjes boven in den zijgevel, waar ook tevens de zeisen uitsteken. De Slowakken hebben het Slavische type, ovaal gezicht, vrij laag voorhoofd, breed uitspringende jukbeenderen en blauwe oogen. Hun bewegingen zijn traag, hun gang verraadt de bergbewoners, die gewend zijn lange marschen af te leggen en de oude mannen vooral hebben iets kinderlijks met 't lange haar en den onderdanigen, bijna bijgeloovigen groet. Op sommige plaatsen wilden ze beslist niet gefotografeerd worden en deden zelfs zorgvuldig de deuren dicht, toen ik het huis wilde opnemen.

Zij vormen een sterk contrast met de Zigeuners, die men in bijna alle Slowakken-dorpen vindt; daar is alles leven, beweging en brutaliteit. Er zijn twee soorten van Zigeuners, de vastwonende, rijke aristocraten en de nomadische plebejers; tusschen beiden is een grooten afstand, zoodat ze zelfs niet met elkaar spreken. De eersten zijn dikwijls berenleiders van beroep en verwaardigen zich zelfs van tijd tot tijd werk aan te nemen, zooals steenen kloppen langs den weg en dergelijken ongeregelden arbeid; zij weten te sparen en brengen het zelfs tot zekeren rijkdom. De anderen zijn meestal ketellappers van beroep en zwerven overal heen; zij wonen in plaggenhutten, die opgebroken worden als de troep verder trekt.

Maar twee dingen hebben beiden gemeen: het bedelen en den hartstocht voor sterken drank; hartstocht is het al niet meer, 't is een gewoonte, want zij worden er letterlijk mee groot gebracht. Ik zag in de herberg in Gerlachfalu een troep Zigeuners, mannen en vrouwen met een kindje van een maand of twee; 't stumperdje kreeg een zuigflesch met jenever in de hand en smeerde die om 't mondje. Trouwens ook de Slowakken beminnen den drank, vechtpartijen zijn niet zeldzaam en 't is opmerkelijk hoe nonchalant daar met revolvers wordt omgesprongen.

Het bedelen van de Zigeuners is prachtig; 't is jammer, dat men de taal niet verstaat, want het zijn de reinste comedianten en het zou de moeite waard zijn te hooren, welke verhalen ze verzinnen om het medelijden op te wekken. Ik had een jongetje gefotografeerd en hem ook iets gegeven; nu liep hij mij 't heele dorp achterna met: „telegrafieren mich, telegrafieren mich” (hij scheen 't woord fotograferen opgepikt te hebben en verkeerd onthouden); plotseling begon hij te snikken in de hoop, dat mij dat zou verteederen.

Ondanks het bedelen voelen zich de Zigeuners wel degelijk aristocraten. Iemand uit de streek vertelde mij, dat hij eens uit nieuwsgierigheid een Zigeunerbruiloft bezocht; de gastheer stond beleefd op en verzocht hem met „grand genre” zwierigheid hem te willen mededeelen in welke taal hij wenschte te worden toegesproken; hij — de gastheer, een berenleider, die heel Europa doorgereisd had — kende er acht en sprak ze alle vloeiend.

Een van de eigenaardigheden van de Tatra zijn wel de hooge bergmeren en daarvan is het Morski Oko (het oog van de zee) wel het mooiste. Men kan het bereiken zoowel van de Zuidelijke helling (Tatrafured of Csorba, maar dan is het bepaald een bergtocht), als van de Noordelijke (Zakopane, waarvandaan men de tocht per rijtuig of per auto kan maken).

Het water is zwart en geheimzinnig en daaromheen staan zijgend de berggiganten, oneindig hoog en ongenaakbaar, met diepe kloven in de verbrokkelde rotsflanken. Daar klinkt geen enkel geluid, geen vogel, die zingt, niets dan de ontzaglijke stilte van het rijk der bergreuzen. Hier wonen ze in hun ongerepte eenzaamheid; als de wolken even uiteen drijven, komt de Monnik te voorschijn, dreigend rijst hij op uit de grauwe rotsmassa's en waakt over de schatten, die daar verborgen zijn! In zijn monnikspij gedoken, staart hij ver over het Morski Oko, waar de hellingen minder steil zijn, en de menschen de bergen beklimmen. De bergreuzen haten de menschen met hun eeuwige streven; zij willen de doodsche rust en de vaste onveranderlijkheid. De lage wolken trekken weer samen en daarboven, ver van het menschelijk gewoel, droomen de bergreuzen van den winter, als de aarde dood is en al het leven verstijft, en de lawinen zijn hun droomen en ze lachen in de sneeuwstormen. Maar eenzaam waakt de monnik over de schatten der bergen.

In de sagen van het gebergte spiegelen zich altijd twee tegengestelde dingen: eerbied voor het ontzaglijke en haat tegen de taaie onveranderlijkheid. In een primitief cultuur-stadium werden de bergen als godheden aanbeden, maar op hoogere trap van ontwikkeling gekomen, tornde de mensch op tegen den passieven, bruten tegenstand. Zijn goden waren nu lucht- en lichtgoden, die de bergreuzen vernietigden met hun bliksems en hun pijlstralen en het land bebouwbaar maakten.

Ook in de sagen van de Tatra vindt men beide gevoelens vermengd. Het wonderlijke van de bergwereld met zijn geheimzinnige aantrekkingskracht, zooals in de sage van het Morski Oko, het oog van de zee, waar de mensch zijn rusteloos begeeren kan stillen; als hij zich baadt in het koele water wordt alles hem klaar en duidelijk, de heele natuur ligt open voor hem en zijn oogen doordringen de wanden der bergen, waar de schatten verborgen zijn en ook de harten der menschen. Maar twee voorwaarden zijn daaraan verbonden: hij moet rein zijn van gemoed en hij mag niet opkijken naar den hemel. Voldoet hij daar niet aan, dan wordt hij onverbiddelijk verblind.

En de sage van den Karbonkelsteen op de loodrechte rots aan den oever van het Groene Meer, die gloeit in vurige glans, en 's nachts heel het land verlicht met roodachtigen schijn.

Daarentegen verraden andere sagen hoe innig de mensch zich verkneukelt als hij de reuzen te slim afgeweest is. Zooals in die van het reuzengeslacht, dat in steen werd veranderd op den berg Drevenjick en de reuzenmaagd Jerna, die de menschen hun herinnerings-vermogen ontnam, zoodat ze als verdwaasden ronddoelden in haar rijk, tot zij overwonnen werd door de liefdetrouw van Noli, de bruid van Mirodat, en haar burcht in puin stortte. Ze missen den prachtigen humor en de realiteit der Germaansche sagen, ze zijn meer verfiind en doen denken aan de Fransche spel-sprookjes, behalve dat daar meer charmant woordenspel en hier meer kinderlijk geloof te vinden is.

Wie van de zuidelijke Tatra-helling naar de noordelijke wil, kan zijn weg zoeken over de hooge bergpassen en het Morski Oko, of wel zuidelijker om den rijweg nemen over de Zsdjarer pas. Voetgangers kunnen dan tot Barlanliget de boschpaden volgen en daar op den rijweg uitkomen; daarna steeds stijgend door een nauw dal tot men op de pashoogte gekomen, het dorp Zsdjar ziet liggen, de huizen verspreid tegen de glooiende bergweiden, links steigt de Tatra als een steile muur uit het dal op. Daarna volgt een regelmatige daling tot Psodsbady, waar men een eenvoudig, goed nachtkwartier vindt. Dan afwisselend op en neer met uitzicht over romantische dalen met dichte denbosschen naar

ZIGEUNERSJONGEN.

Zakopane. Hier is men in Galicië, een deel van het oude Polen. De Oostenrijkers hebben dit land volkomen autonomie gelaten, zoodat ook de Poolsche taal hier absoluut overheerschend is. „Ja, Oostenrijk beschouwen we niet als ervvijand,” zei een Pool tegen mij, „maar Duitschland en Rusland, als we daar maar onderuit konden komen!” Ze droomen nog steeds van herleving van het oude Polen, maar 't is een tamelijk sentimenteetele dweeperij, die zich uit in per sé geen Duitsch te willen spreken en in alle winkels landkaarten van het oude koninkrijk op te hangen. 't Is wel waarschijnlijk, dat dit alles een opzweeperij van boven af is en dat het volk er niet hard warm voor loopt.

De Galicische Tatra-helling heeft een ander karakter dan de Hongaarsche. Niet meer de steile bergmeeren met diepe kloven en daartegen de hoogvlakte met het sterke licht en de felwitte huisjes als speelgoed uit een bouwdoos bijeen gezet, maar hier de lange, boschrijke dalen, de groene bergweiden met de „Sennhütten” en de langgerekte dorpen van grijze houten huizen. Voor ons, Noordelijke menschen, heeft de Hongaarsche Tatra meer de aantrekkelijkheid van het nieuwe, van het zuidelijke land; maar beide zijn zeer een bezoek waard, en zoowel geschikt voor langer verblijf als voor voetreizen, terwijl de hotels, vooral in het Hongaarsche gedeelte, heel goed en comfortabel zijn.

D. D. G.

V A R I A.

HET PLANTEN VAN VARENS.

Om bij het overplanten van boschvarens in den tuin zich ervan te verzekeren, dat ze goed aanslaan zullen, is het, evenals bij alle andere varensoorten, gewenscht den ondergrond zoo toe te bereiden, dat deze lang vochtig blijft.

Dit bereikt men 't beste, door enkele losse stukken turf gedurende eenige dagen in 't water te leggen, zoodat ze door en door nat zijn.

Men graaft die turfstukken dan met de aarde tusschen de varenwortels in.

G.

MAN TE ZAKOPANE.

EEN NATUUR-IDYLLE.

NU vele landgenooten met zomervacantie gaan, zij het mij vergund de aandacht te vestigen op het dorp Bergen en de badplaats Bergen aan Zee, welke laatste in wording is en dit jaar bijzondere belangstelling verdient, omdat men er sinds kort per stoomtram van uit Alkmaar kan komen. Vroeger moest dit of te voet geschieden van het dorp Bergen af, of per „lorry”, doch dit primitieve, hoewel aardige vervoermiddel bleek niet in staat te zijn den grooten stroom vreemdelingen en omtrek-bewoners in de zomerdagen te kunnen vervoeren. Voortaan zal men een groot aantal keeren per dag van de stoomtram der H. S. M. kunnen gebruik maken om naar de badplaats Bergen aan Zee te komen en aldaar af te stappen aan het hotel „Nassau-Bergen,” dat geheel nieuw gebouwd is. Bergen aan Zee gaat een groote toekomst tegemoet, omdat het alles vereenigt wat de rust en ontspanning behoevende mensch noodig heeft: een mooi breed strand, een krachtigen golfslag, zeewater, dat niet verontreinigd wordt door uitloozingen, breede duinen met bosschen doortrokken, daar tusschen groene duinvalleien vol geurige bloemen en op den achtergrond Bergen, verscholen tusschen het hooge hout met breede lanen, mooie vijvers, schaduwrijke boompaden en goede pensions voor allerhande beurzen. Bergen en Bergen aan Zee zullen door den loop der

Foto C. van der Aa.

WEG LANGS DE DUINEN BIJ BERGEN (N.H.)

tijden duizenden bezoekers trekken, omdat men er natuurschoon vindt van duin en bosch en zee, zooals maar zelden zal aangetroffen worden.

Alle belangstellenden kunnen van de te Bergen gevestigde Vereeniging ter bevordering van het Vreemdelingenverkeer gratis een uitstekend geschreven boekje bekomen van de hand des heeren P. Rus, waarin al het schoons van Bergen en Bergen aan Zee nauwkeurig en uitvoerig wordt beschreven. Als men dit werkje gelezen heeft, zal zeker elkeen geprikkeld worden deze natuur-idylle eens in oogenschouw te gaan nemen en dat men er opgetogen over zooveel schoons van terug keert, durven wij vast en zeker voorspellen.

Onze bedoeling is op het oogenblik geen andere dan alleen de aandacht op dit gedeelte van Noord-Holland te vestigen, speciaal van de Amsterdammers, die nog vèl te weinig weten hoe mooi het daar is. Mevrouw J. van Reenen—geb. Völter schreef een werkje over Bergen, dat zij ons ter inzage gaf met de bedoeling hieruit een en ander mede te deelen.

Sprekende over de bewoners van Bergen, wordt opgemerkt, dat elke Bergenaar ieder plekje in het mooie dorp kent en liefheeft. Dartelde hij niet als knaap rondom de ruïne, zich vermakkend met knoeten, britten, koordzegelen of riempie-slaan? Bouwde zijn zusje geen mooie speelhuisjes in het bosch van scherven, steentjes en schelpjes? Was hij niet veeltijds veldwachter en jachtopziener te gauw: nestjes uithalend in het voorjaar, in den zomer dammen bouwend en stroompjes makend in den beek bij den hollen vijver? Kon hij niet uren

lang zitten hengelen in het blauwe water van de „vaart” om er een baarsje of een witvischje machtig te worden? Heeft hij niet menig argeloos lijstertje gestrikt en zich vergast aan de bramen in de duinen? En met welk een trots heeft hij eenmaal zijn eerste schaatsen beproefd op de vijvers van 't Hof!

En later, als jonge man, hoeveel zomervonden heeft hij toen gesleten aan de „ronde kom” met zijn makkers het dorpsnieuws besprekend, terwijl de zee hem toeruischte uit de verte. En wandelt hij nu niet des Zondags stemmig in de „Eeuwige Laan” zooals zijn vader en zijn grootvader dat vóór hem gedaan hebben? Zeker, de Bergenaar hoort bij Bergen! Dit idyllische plekje gronds met zijn tragische geschiedenis, heeft hem gemaakt tot wat hij nu is: stil en geduldig, langzaam en voorzichtig, tegenover vreemden een weinig wantrouwend zelfs, ietwat onverschillig, vasthoudend en volhardend met een sterk gevoel van eigenwaarde, zich kenmerkend door een ernst, die hem zelfs bij het feestvieren nooit geheel verlaat!

Maar de Bergenaars, die anders zoo stil en zoo ernstig zijn, ge moet ze zien als er kermis is, ge zoudt ze door hun vroolijkheid en uitgelatenheid niet herkennen. Niemand blijft dan thuis, oud en jong wil dan dansen. De Berger kermis duurt drie dagen. Zondag en Dinsdag is voor de ongehuwde paren, de Maandag voor de getrouwde lieden bestemd. En ook deze versmadden een dansje niet; zelfs grootvaders en grootmoeders genieten er van tot laat in den nacht. Sommigen hunner zijn beroemd om hun bedrevenheid in het dansen van den boerenschots — een overblijfsel uit den Franschen tijd.

De jonge man, die ter kermis wil gaan, zoekt natuurlijk een meisje, dat hem gezelschap wil houden. Hij danst dan ook uitsluitend met háár. Veertien dagen na afloop van de kermis heeft hij het recht een avond „de koffie op te halen” bij hare ouders. Zonder kloppen komt hij binnen, zeggende: goeien avond saemen.” Niemand staat op, behalve misschien het meisje, dat hem een stoel komt aanbieden als zijn bezoek haar aangenaam is. Is dit niet het geval, dan blijft ook zij zitten, vraagt den ongewenschten bezoeker: komt ge voor mij? en beduidt hem, dat hij dan wel weer gaan kan. Maar komt het jonge mensch te zitten, dan wordt er koffie en brood rondgediend en wat gepraat. Om half negen gaan vader en moeder en verdere familieleden naar bed. De jonge man en het meisje nemen ieder een stoel, gaan in de koestal of den dorsch zitten en zetten daar het onderhoud voort tot laat in den nacht, terwijl het licht uitgedaan of achter het wijvat gezet wordt. Is de avond naar genoegen verlopen, dan vraagt de jongen het meisje om met

hem „Pinkster te rijden”. Neemt zij het aan, dan heeft hij weder het recht veertien dagen vóór en veertien dagen na Pinksteren op de zoeven beschreven wijze „koffie op te halen”. Het Pinksterrijden is eene oude gewoonte; geen boer zal paard of sjees daarvoor weigeren. Vaak komt van dit uitgaan een vaste vrijage.

Dat oude zeden en gebruiken zoolang bewaard bleven in een plaats als Bergen, valt gemakkelijk te verklaren. De betrekkelijke afgeslotenheid der bewoners van de buitenwereld door gebrek aan goede verkeersmiddelen heeft niet weinig daartoe bijgedragen. Die afgeslotenheid is thans geheel geëindigd door aanleg der stoomtram naar Alkmaar en wordt geheel in het vergeetboek teruggebracht als straks ook de tram naar Bergen aan Zee zal rijden. Of dit het geluk der Bergenaars verhoogt zal? Laten wij er het beste van hopen!

Bergen heeft zijn naam waarschijnlijk te danken aan de duinen, die het dorp halvemaaansgewijze omgeven en veel op bergen gelijken. De gemeente heeft een oppervlak van 3675 H.A., waarvan 1600 H.A., de duinen, bosschen en wegen inbegrepen, aan de Heerlijkheid behooren. Zij grenst ten N. aan Schoorl, Warmenhuizen en Oudkarspel, ten O. aan Koedijk, ten Z.O. aan Alkmaar, ten Z. aan de Egmond en ten W. aan de Noordzee. Van haar oudste geschiedenis is weinig met zekerheid te zeggen. Toen in 1574 de kerk, het rechthuis, het Hof en alle andere belangrijke gebouwen door brand vernield werden, gingen daarmede ook alle oorkonden verloren, die licht hadden kunnen werpen op de geschiedenis van het dorp vóór dien tijd.

Bergen's nieuwste geschiedenis is in korte trekken saam te vatten. Tot 1842 is niets van beteekenis gebeurd, maar in laatstgenoemd jaar werd de weg van Bergen naar Alkmaar gehard en de Koninklijke goedkeuring verkregen voor den tol ten bate van het onderhoud van dezen weg. Dit was de eerste beslissende stap op den weg voor 'een duurzamen vooruitgang. Een tweede volgde, toen in 1871 ook de wegen naar Egmond, Schoorl, Zagneest en Koedijk gehard werden. Sinds door deze betere verbindingen Bergen zooveel gemakkelijker te bereiken was, kwamen velen dit liefelijke oord bezoeken; menige vermoeide stedeling vond hier rust en herstel, menig familiefeest werd gevierd onder de hooge boomen aan den duinzoom. Ook groote vereenigingen vonden hier plaats van samenkomst en ontspanning. Zoo werd in 1874 hier de feestelijke samenkomst gehouden der Nederlandsche Maatschappij van Nijverheid en in 1875 het concours der Schutterij-officieren. Ook voor militaire doeleinden bleek Bergen een geschikte plaats te zijn. In 1870 waren op de z.g. Ziekenweid tegenover het Russische monument 2000 man gekampeerd en in de jaren 1891 en 1892 was in de duinen een kamp voor het nemen van artillerie-schietproeven om de uitwerking te bestudeeren van het moderne geschut. In 1864 schonk Mr. J. J. H. van Reenen, heer van Bergen, aan de gemeente een stuk grond voor den aanleg van een kerkhof. Het werd tijd, dat er een einde kwam aan het oude gebruik van in- en om de kerk te begraven. De lijklucht moet ondragelijk geweest zijn, vooral in den zomer. Daarbij was het kerkhof zoo klein, dat de graven om de 7 jaren geopend moesten worden. In 1881 werd de nieuw hervormde pastorie gebouwd en in 1882 de eerste steen gelegd voor den huize „Kranenburgh". In 1885 werd de duinwaterleiding aangelegd, die Bergen en Alkmaar van duinwater voorziet en in het zelfde jaar begon de heer J. van Reenen met het beplanten van 200 H.A. tot dusver geheel witte duinen. In 1898 legde hij de renbaan aan voor de Kennemer Sportclub en in 1892 de nieuwe schietbaan in de duinen. In 1904 werd de schietvereeninging „Druna" opgericht, in 1892 kreeg Bergen een telegraafkantoor en in 1897 een fanfarecorps, dat reeds menig genotvol uur aan de ingezetenen heeft verschaft.

Op den 30en Sept. 1901 werd in tegenwoordigheid van het Russisch gezantschap, van de militaire attachés van Frankrijk en Engeland en een aantal legerautoriteiten het gedenkteeken onthuld, dat op initiatief van den Russischen militair attaché, colonel de Muller, was opgericht ter gedachtenis aan de dappere Russische soldaten, die in den slag bij Bergen gevallen waren. Elk jaar wordt nog op den gedenktag van den slag een lijkdienst bij het monument gehouden.

In de nu komende jaren ontwikkelde Bergen zich flink, industrielen vestigden er zich, er werden pensions en een meisjes-pensionnaat gebouwd onder leiding der Eerw. Zusters Ursulinen, een slachthuis verrees en een nieuw raadhuis maakt de glorie van Bergen uit. Dit is gebouwd, door ingezetenen van Bergen en is met het daarin gevestigde museum, waarin Bergensche oudheden worden bewaard, zeer de moeite der bezichtiging waard. Mogen velen zich thans ook door de in dit nummer voorkomende afbeeldingen, tot een bezoek aan Bergen opgewekt gevoelen!

Foto C. van der Aa.

EEN UITSPANNINGSPLAATS TE BERGEN (N.H.)

Wij zijn er zeker van, dat niemand zich over een tochtje naar dat liefelijke plekje zal beklagen, ja, wat meer zegt, er steeds gaarne zal terugkeeren! Een eeresalut aan den heer en mevrouw Van Reenen, die van het dorp Bergen een heerlijk lustoord en van Bergen aan Zee een badplaats hebben gemaakt, voorbeschikt om een der meest gezochte pleisterplaatsen onzer „Hollandsche Rivier" te worden!

BUITENVRIEND.

DE GYROSCOPE.

Op den 8en Mei 1907 vertoonde de heer Louis Brennan op een vergadering te Londen een stuk mechaniek, dat niet alleen iederen ooggetuige, doch ook de geheele beschaafde wereld, toen er den volgende morgen in de bladen gewag van gemaakt werd, verbaasd deed staan. Deze uitvinding bestaat uit een

Foto C. van der Aa.

HARDDRAVERS LAAN TE ALKMAAR.

wagen, die over een enkele rail loopt, en, als hij in beweging is, rechtop staat als een rijwiel, doch met dit verschil, dat hij zijn evenwicht volkomen bewaart, ook wanneer hij stilstaat. Zoo er op den eenen kant van den wagen een gewicht gelegd wordt, rijst dat gedeelte in plaats van te dalen. Zoo ge met uw hand tegen den kant duwt, voelt ge hoe het geheimzinnige wezen — want ge voelt dat 't met leven begiftigd moet zijn — van zijn kant terugduwt, alsof het opkomt tegen uwe brutaliteit. Zoo de baan waarover het loopt — en die bestaat uit een gewone gaspijp of staaldraad — gebogen is, zelfs zeer scherp, volgt de wagen den bocht zonder eenige moeite, schijnbaar tegen alle wetten der beweging in, en helt evenals een wielrijder onder dezelfde omstandigheden doet, naar binnen over, in plaats van naar buiten, zooals men zou kunnen verwachten. Het is een eigenaardig mechanisme, deze wagen met zijn vier achter elkaar geplaatste raderen; doch het vreemdst doet hij aan als hij daar stilstaat in volmaakt evenwicht, alsof hij twee rails onder zich had in plaats van een enkelen draad; en als ge hem zoo ziet staan, duidt niets op eene verklaring van het mysterie, behalve dat er binnen uit den wagen het gesnor van snel ronddraaiende wielen komt.

Zoo we de mechaniek van binnen konden bekijken, zouden wij bevinden, dat er twee van deze geheimzinnige raderen, dicht bij elkaar, aan weerszijden van het middenpunt zijn geplaatst. Het zijn twee kleine vliegwieltjes in dichte kasten, en die in tegengestelde richtingen wentelen en elk gedreven worden door een electro-motor. Dit zijn de wonderdoeners. Zij stellen het twee-kamerige hart van het vreemde organisme voor. De geheele wereld heeft ze den naam gegeven van gyroscopen. Het voertuig, dat ze in evenwicht houden, kan derhalve het beste betiteld worden met

vangen worden door veeren, doch die desalniettemin het gemak van den reiziger in den weg staan en dikwijls zijn veiligheid bedreigen. Ieder die op een locomotief of goederenwagen gereden heeft, weet hoe hevig deze zij-stooten werkelijk zijn.

En zoo lag het dus voor de hand, dat een ideaal-trein op één rail en niet op twee rails moet loopen. Brennan kwam reeds jaren geleden tot deze conclusie, maar de quastie was, hoe dit te bereiken. Langen tijd dacht hij na over een enkelen lucht-rail, waaraan de trein-zelf hing, doch hij zag in, dat dit systeem een voortdurend steunende structuur zou noodig maken, en dat het, hoewel het probleem van het zachte loopen er door opgelost zou worden, niet uitvoerbaar was om de enorme kosten.

Bleef dus over één enkele rail onder den trein: dat of niets. Maar kon men een trein zich laten balanceeren op een enkele rail? Koorddansers houden zich in evenwicht op het koord, tallooze lieden doen hetzelfde op rijwielen, doch een locomotief op een enkele rail — dat leek toch een al te dwaze droom; en toch kwamen Brennan's gedachten hier telkens hardnekkig op terug — jaar na jaar. Er moest 'n manier bestaan om dit te bewerkstelligen.

Reeds als kind dacht Brennan na over den gewonen draaitol en merkte op, dat zoo lang als hij draait, hij juist het vermogen om zich in evenwicht te houden bezat, dat hij, Brennan, zocht. Hij zag in, dat als ge een tol voortdurend aan 't draaien houdt. (b.v. door middel van electriciteit) hij zich voor onbepaalden tijd zal balanceeren op één punt, en dat zich het zelfde zal vertoonen, zelfs al maakt ge den tol groot en zwaar. Brennan kocht verschillende soorten van tollens en maakte zelf nieuwe soorten, nam er proeven mee en peinsde er uren en weken en jaren lang over. Eén resultaat van zijn denken was de bestuurbare torpedo, welke

uitvinding hij enkele jaren geleden aan de Regeering verkocht voor de grootste som gelds, die ooit door eenig gouvernement voor 'n uitvinding betaald is: het stuur-toestel der bestuurbare torpedo berust op het grondbeginsel van het rondwentelende rad.

DE WETTEN DER BEWEGING VAN DE GYROSCOPE.

Volgens een welbekende natuurkundige wet draait een lichaam, eenmaal in gang gebracht, uit alle macht voort in één vlak. Tollens, kinderhoepels en alle ronddraaiende wielen van welken aard dan ook, hebben deze wet aan de geheele beschaafde wereld bekend gemaakt; het werken dezer wet in de sterrenkunde is een deel der vaste kennis van elk ontwikkeld mensch. En deze welbekende wet vormt het grond-idee van Brennan's uitvinding.

Van den tol wendde Brennan zich af om een meer wetenschappelijk werktuig — den gyroscop te bestudeeren. De gyroscop is eenvoudig een metalen rad, dat met een uiterst klein wrijfpunt aan weerszijden van de as, in twee metalen ringen ronddraait, en zoo geplaatst is, dat het rad vrijelijk in elke richting kan draaien. Het is een uitvinding van reeds meer dan een halve eeuw oud en die gebruikt werd en nog wordt, bij het bestudeeren der wetten van draaiende lichamen. De voornaamste wet, die door dit instrument geïllustreerd wordt is de neiging van dergelijke lichamen om te blijven ronddraaien in de richting, die er eenmaal aan is gegeven. Reeds een klein koperen gyroscoprad, dat ge zeer gemakkelijk kondt bewegen, toen het stilstond, ja, even gemakkelijk als ge uw horloge opwindt, zal, eenmaal in beweging gebracht, en in vollen gang zijnde, een wonderbaarlijken weerstand vertoonen, zoo ge tracht zijn draaivlak te veranderen. Het dingetje wijst hardnekkig in één richting, en zoo ge er tegen duwt, voelt ge, dat het terugduwt met een kracht als van een zeer krachtigen magneet — een kracht die buiten alle verhouding met zijn grootte is.

Nu zag Mr. Brennan, dat, als hij een gyroscop bevestigde in een vierkant metalen raam, bijv. als een kleine schilderijlijst, en het wiel aan het draaien bracht in het draaivlak van het raam, de gyroscop het raam zonder de geringste afwijking rechtop hield, terwijl als de gyroscop stil stond, het raam natuurlijk onmiddellijk omviel. Ook bevond hij, dat het raam, als hij twee der beenen afvijlde tot de punten zoo scherp waren als naalden, op deze twee beenen rechtop bleef staan; en dat, als hij voor deze twee puntige beenen twee achter elkaar geplaatste wieltjes in de plaats stelde, de gyroscop de lijst nog rechtstandig hield, zelfs al werd zij achter- of voorwaarts gerold.

(Wordt vervolgd).

Foto C. van der Aa.

DE KERK MET RUÏNE TE BERGEN (N.-H.)

den naam van gyro-wagen, een naam, dien de uitvinder er zelf ook aan is gaan geven.

DE LEVENSROOM VAN EEN UITVINDER.

Mr. Brennan is een Ier, zevenenvijftig jaar geleden geboren te Castlebar. Als kind had hij reeds, en heeft dit nog, de gave zich te kunnen verbazen. Hij was verbaasd over de reusachtige uitgestrektheid der Australische wouden, toen hij daar als jongen van veertien jaar doortrok. Hij verbeeldde zich deze geweldige, zwiigende wildernis bezaaid met steden, en vol van nijvere menschen; en hij trachtte zich voor te stellen op welke wijze een groote toekomstige bevolking hierover gemakkelijk en vlug kon vervoerd worden. Toen hij ouder werd, begon Brennan zich steeds meer te verdiepen in vervoers-vraagstukken. Hoe, vroeg hij zich af, zouden de menschen, als de geheele wereld dicht bewoond was, allen van de eene plaats naar de andere kunnen komen? Deze vraag kwam gedurende zijn kinder- en later in zijn jongelingsjaren telkens terug en werd eindelijk het probleem van zijn leven.

Het eerste wat hij duidelijk inzag, was, dat het tegenwoordige systeem van spoorwegen niet permanent zou kunnen voldoen aan de behoeften en eischen onzer voortschrijdende beschaving. Wij moeten iets heel anders hebben, dan de nauwe, hotsende hokjes, waarin we gewoon zijn te reizen — iets grooters en beters. Hij kwam spoedig tot de conclusie, dat de moeilijkheid bij de bestaande wagens en locomotieven lag in de feitelijke onmogelijkheid ze gladjes op twee rails te doen loopen. De eene slijt gauwer dan de andere; ook buigt de een meer door; de een buigt iets naar binnen, de ander wijkt iets naar buiten, met het gevolg dat de rechter- en de linker-wielen van onze hedendaagsche spoortreinen voortdurend probeeren in tegenovergestelde richtingen te loopen en de wagens en locomotieven dientengevolge onderhevig zijn aan schokken en zijstooten, die weliswaar gedeeltelijk onder-